

МИЛЕНА БРАТОВА

СВЕТЛИНА – ВИДЕНИЕ – ПРОСВЕТЛЕНИЕ:

МИТОЛОГИЯ, РИТУАЛИ И РЕЛИГИОЗНО-ФИЛОСОФСКИ ИДЕИ ВЪВ ВЕДИТЕ

София, 2022

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Милена Братоева, автор, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-0925-9

МИЛЕНА БРАТОВА

СВЕТЛИНА ВИДЕНИЕ ПРОСВЕТЛЕНИЕ

митология, ритуали и религиозно-философски идеи във Ведите

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ।
पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥
इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥

Питам те за далечния край на земята.
Питам къде е пъпът на света.
Питам те за семето на жребца.
Питам за най-горното Небе на Вак.

Този олтар е далечният край на Земята.
Това жертвоприношение е пъпът на света.
Този Сом е семето на жребца.
Този Брахман е най-горното Небе на Вак.

Ригведа 1.164.34–35

На моите родители

СЪДЪРЖАНИЕ

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР	11
ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ.....	15

ЧАСТ I

ШРУТИ – ОТ УСТАТА НА УЧИТЕЛЯ

Първа глава

ВЕДИЧЕСКИЯТ КАНОН: ОСНОВНИ ЕТАПИ

В НЕГОВОТО СЪСТАВЯНЕ И КОДИФИЦИРАНЕ 23

Кои са създателите на Ведите:

за предисторията на ведическата цивилизация	31
Ригведа	39
Самаведа	44
Яджурведа	46
Атхарваведа	52
Брахмани	54
Араняки	58
Упанишади	60
Заключителни обобщения.....	65

Втора глава

ВЕДИЧЕСКИЯТ КАНОН: СЪДЪРЖАНИЕ И ФОРМА 69

Религиозно-култови поеми (*рик*)

Ритуални напеви (*саман*)

Ритуални формули (*яджус*) и техните ритуално-символични
 тълкувания (*брахмана* и *араняка*)

Магически заклинания

Дискурсът духовен учител–ученик

Трета глава

ВЕДАНГА: ТРАДИЦИОННАТА ВЕДИЧЕСКА НАУКА 127

Калпасутра.....

Езиковедските веданги

Джьотиша

Част II

ВЕДИЧЕСКАТА КУЛТУРА – ПАРАДИГМАТИКА НА СВЕТОГЛЕДА
И НА ЦЕННОСТНАТА СИСТЕМА

Първа глава

ТРАДИЦИОННАТА КУЛТУРА –

ОБЩЕСТВО НА ЦЕНТРАЛИЗИРАНАТА ХАРИЗМА	145
Цикличност на мисленето	149
Еталонност на мисленето	150
Йерархичност на мисленето	150
Митът – лъжа или истина	152

Втора глава

БОГОВЕ – ТВОРЕНИЕ – ЧОВЕК	157
Митологията в „Ригведа“	159
<i>Рита</i> – изначалният принцип на космическия порядък и на върховната истина	161
Законодателят Варуна: пазител на <i>рита</i>	165
Агни: първият, роден от <i>рита</i>	170
Усмивката на Ушас: озаряващият лъч на <i>рита</i>	175
Ашвините: небесните ездачи с натежал от мед камшик	180
Сома: най-сладка капчица златиста	182
Индра: богът воин, убиец на Вритра	185
Космогонични митове	188
Митът за Пуруша – антропоморфизираният модел на Вселената	205
Космогонията във философските поеми на „Ригведа“	211
Митологията на Брахманите	217
Праджапати	217
Вишну	223
Рудра–Шива	228
Ведическите богове през погледа на Шри Ауробиндо	235

Трета глава

РИТУАЛ – КОСМОС – ЧОВЕК	241
Ритуалът – инструмент за „инсцениране на Вечност“	241
Класификация на ведическите ритуали	249
Публични ритуали (<i>шраута</i>)	251
Яджнабхуми	251
Ритвидж и яджамана	254

Ведическата <i>мантра</i> : словесна „абракадабра“ или мощно оръдие на мисълта	265
Основни ритуали в системата на <i>шраута</i>	275
Агнихотра	275
Даршапурнамаса	277
Ашвамедха	280
Ваджапея	283
Раджасуя	286
Агнищома	298
Агничаяна	301
Четвърта глава	
ЗНАНИЕТО – ИНСТРУМЕНТ ЗА КОНТРОЛ НАД КОСМОСА	311
Учението за <i>карма</i>	313
Аскетизмът в епохата на Упанишадите	324
Учението за Атман и Брахман	333
Атман	335
Брахман	344
Ишвара	350
Идентичност на Атман и Брахман	356
Списък на съкращенията	366
Библиография	367
Показалец на санскритските термини	381

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

Тази книга бе публикувана за първи път преди десет години и затова сега, когато пиша редовете към второто ѝ издание, съм едновременно развълнувана и удовлетворена. Развълнувана, защото ме връща към изследователското вдъхновение, с което се захванах с амбициозната задача да подготвя първото последователно научно и систематично представяне на ведическата свещена словесност на български език; удовлетворена, защото книгата и до днес, струва ми се, продължава да бъде полезно четиво за студенти, докторанти и изобщо за читатели, които проявяват по-задълбочен интерес към древноиндийската култура.

А Ведите са фундаментът на древноиндийската култура. Те осъществяват интракултуралния интегритет на индийската култура и предопределят тенденциите в развитието на цялата духовна традиция за векове напред, те са критерият, с който се съизмерват възникналите по-късно религиозни и философски учения дори когато отричат техния авторитет и сакралност. Ведите са закодирали в себе си „възгледа за свят“ на индоариите, създали една от най-могъщите цивилизации в Южна Азия.

„Носещата структура“ на тяхната духовна култура е оформена от две ключови идеи: за креативния, трансформативен и сотериологичен капацитет на звука, на речта, на езика и за ритуала като първооснова на битието и гарант за благоденствието на цялото общество. Те стоят в основата на изграждането на сложната парадигма на свещения език във ведическата епоха, както и на разбирането за приоритета на устното битуване и трансмисия на свещените текстове. Именно тези представи стават отправна точка на един многопластов и изключително продуктивен дискурс по отношение на същността на езика в индийската култура през следващите векове.

Ведите като цяло могат да бъдат определени като продукт на всеобхватно фоноцентрично мислене, фокусирано главно върху изричането, изпяването, изпълняването на съответния текст, т.е. върху неговата перформативност, на която се придава централно значение от гледна точка на трансмисията и сетивната перцепция на определени космогонични, митологични, теологични, философски и прочее послания в контекста на сакралната/ритуалната комуникация, чиято цел е да доведе до радикално трансформиране на участниците в нея.

В рамките на ведическия публичен ритуал всички ритуални слова функционират преди всичко като инструменти за екстернализация на непроявената истинска същност на различните аспекти на подредения свят. Заедно с останалия ритуален инвентар – жертвени олтари, ритуални огньовете, приношения, купи, черпаци и т.н., и разбира се, с регламентираната чрез строги правила ритуална „игра“ на жреците – огромният корпус от сакрални формули, фрази и мантри манипулира по такъв начин ума на поръчителя на конкретния ритуал и на останалите участници в него, така че те не само да преживеят себе си като част от изначалната космическа драма на Сътворението, не само да видят, чуват, вкусят, докоснат и помиришат аромата на божественото, но и да се идентифицират с него. Ритуалните речения упражняват и определено магическо въздействие, включително и върху невидимия свят на боговете, благодарение на което адептите канализират така тяхната енергия и потенциал, че да се сдобият с благоденствието, към което се стремят. Ритуалното говорене обаче е съставен компонент на ритуала и притежава тези качества единствено и само в пространството и времето на ритуала, и то в своята иманентна свързаност с останалите ритуални компоненти. А ритуалът, съгласно метафизичната ритуална онтология на Ведите разгръща своя моделиращ и конструиращ потенциал както на макрокосмическо, така и на микрокосмическо равнище, т.е. паралелно с окончателното реинтегриране на космоса се реинтегрира и хармонизира и човешката личност. Извършвайки ритуали, човек не само упражнява контрол върху космическите сили, но и пренарежда своя Аз, за да се превърне в интегрален компонент от подредения Космос.

Едва към края на ведическата епоха настъпва радикална трансформация по отношение на това господствало в продължение на столетия разбиране и устоите на ведическата ритуална идеология са сериозно разклатени. Постепенно се налага идеята, че „магическият ключ към всезнанието“ (Еджертън) е метафизичното познание, постигнато по интуитивен път и съзерцание. Именно то може да избави човека от онтологичния страх от смъртта и да го извиси над ограниченията на феноменалния свят, сиреч да го направи безсмъртен. Тази идея е във фокуса на редица иновативни учения (за същността на Аза, на трансцендентната върховна реалност, за карма), изложени в Упанишадите, които традицията определя като „край/крайна цел на Ведите“ („веданта“).

В началото на това кратко въведение към второто издание на моя скромнен опит да разкажа историята на създаването и на изучаването на Ведите казах, че съм развълнувана и удовлетворена. В края бих добавила,

че съм изключително благодарна на издателство „Изток-Запад“, че се зае с преиздаването на книгата, което, сигурна съм, ще я направи достояние на широк кръг читатели, които биха искали да чуят прозренията и да се вслушат в мъдрите послания на Ведите.

София, 2021 г.

Милена Братоева